

SAGARDO SAGARRA

— Ignacio Javier Larrañaga —

Gipuzkoako Foru Diputazioko Nekazal Ingenari Teknikoa

SAGARRAREN JATORRIA

“Sagarraren aintzinasunak lurralde honetan berezko jatorria duela uste da, zeren eta sagarrondo makatz edo basatiak nonahi aurkitzen bait dira gure mendi hegaletan, eta fruitu koxkor bat ematen dute, jateko garratza dena eta zaporez ere ez oso atsegina”⁽¹⁾.

Horretaz daukagun dokumenturik zaharrena Antso Handia Nafar Erregearen diploma delakoa dugu, 1.014 Apirilak 17koa, non Leireko Monastegiari dohaintza bat ematen zaion.

Diploma-agiri hau itzuliz, latinez bait dago, hauxe dio: “Eman eta eskaintzen dugu... Hernaniko partean itsas bazterrean Monastegi bat Donostia deitzen dena... lurralde, sagasti, arrantza portu, etab.”⁽²⁾

SAGAR MAKATZA, ESPEZIE BABESTUA⁽³⁾

Gipuzkoan dugun floraren espezie jakin batzuen berezitasuna, balio zientifikoa, ekologikoa edo kulturalak, hauen artean sagar makatza (*Malus sylvestris* L.) aurkitzen da, babespen neurriak hartzera kontseilatzen gaitu, berauen kontserbazioa segurtatuko bada, eta gisa honetan hurrengo belau-naldiek behatzeko eta gozartzeko bidea izango badute. Gipuzkoako Foru Diputazioak onez ikusi du Gipuzkoa Lurralde Historiko guztian zehar babestutzat ematea ondoko floraren espezie hauek Interes Berezikoko Espezieak kategorian sailkatuz:

Agina. Tejo (*Taxus baccata* L.)

Artelatza. Alcornoque (*Quercus suber* L.)

Ametz ilaunduna. Roble pubescente (*Quercus pubescens* Willd.)

Sagar makatza. Manzano silvestre (*Malus sylvestris* L.)

Udare makatza. Peral silvestre (*Pyrus communis* L.)

Oilarana. Cerezo de Santa Lucía (*Prunus mahaleb* Mill.)

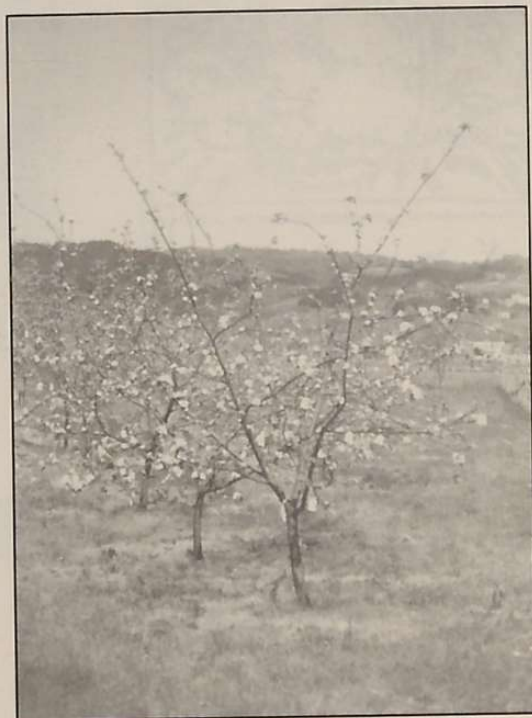
Eihar frantsesa. Arce (*Acer monspessulanum* L.)

Otsalizarra. Serbal de cazadores (*Sorbus aucuparia* L.)

Hostazuria. Mostajo (*Sorbus Aria* Crautz)

Basagurbea. Serbal silvestre (*Sorbus torminalis* Crautz)

Gorostia. Acebo (*Ilex aquifolium* L.)

(1) Bizente Laffitte jauna. “La industria sidrícola y la ganadería en Gipuzkoa.”

(2) Severo de Aguirre Miramón. “Fabricación de la sidra en las provincias vascongadas y su mejoramiento”. Edit. MAUCCI. -Bartzelona. Gipuzkoako Sustapen Kontseiluak argitara emaniko obra.

(3) Ik. 4/1990 Dekretu Forala, urtarrilak 16koa. Gipuzkoako Aldizkari Ofiziala - 1990 otsailak 9 -.

AINTZINAKO SAGAR MOTAK

Baldin eta errebasatzen badugu "Album Pomológico de Guipuzcoa" delakoa Gipuzkoako pomologiari buruz 1918an idatzi zena, bertako lehendakari Vicente Lafitte jauna zelarik, ongi ohartuko gara zer nolako lan ederra burutu zen horretaz mende hasieran. Hala 24 sagar mota desberdinen berri ematen da trikomiaz marrazturik. Hona berauen deskribapena:

SAGAR MOTAK

SINONIMIA

ABALEGUI;	Abalia, Abeloya, Abali
ANDOAIN;	Andoaña, Andoañ-sagarra
ARAMBURU;	Chori-sagarra, Ambua-sagarra, Quisquilla, Charpa eta Jechus-sagarra.
ARITZA;	Aitza, Aitze
AYA	
BALANZATEGUI;	Esnaola, Zamora, Mamua, Gueza-zuriya, Gueza-molaga, Sagar-zuri, Muzu-zabel.
CAMUESA;	Camuetza o Camoesa, Mercader-sagarra.
CIZURQUIL;	Saluate, macatza, Cherlaka(Villafranca), Aya Sagarra (Hernani).
CHALACA	
ERREGUE-SAGARRA;	Reineta, Errecil
GAZI-AUNDI;	Loistain
GUEZA-MIÑA	
GUEZA-PURUA;	Mactoni edo Mantoni
LEZO;	Marcial-sagarra.
MARTICU	
MERQUELIN MOZOLO;	Mozolua, Sagar beltza, Gueza-miñ-zuriya.
ORCOLAGA PALACIO;	Leaburu, Aluce (Zarauz), Muchu-gorri, Argarate, Begui-zabala, Merquelin-zuri, Urtebete-gueza (Vergara).
PATZULUA PICOAGA;	Picua, tomate-sagarra, Villafranca- sagarra.
UGARTE	
URDAN-ITURRI;	Orozco, Aynastegui (Vergara).
URTEBIA;	Urtebi, Urtebete.

Gaur egun eta urte batzuetan zehar hainbat sagar motari buruz analisiak egin ondoan, jarraian aipatzen diren hauek hautatu dira interesgarrien bezala: Boskantoia, Errezila, Frantsesa, Geza Mina, Goikoetxea, Mokotea, Mozolua, Udare sagarra, Urtebia, Gazi Berdea. Kontutan hartzen dira hala berean beste hauek ere: Haritza , Gaziloka, Manttoni sagarra, Merkalina, Patzuloa, Txalaka, Ugarte sagarra, etab.

POMOLOGIAREN SUSTAPENA

Gipuzkoako sagastiek zeukaten abandonu egoera ikusita, Diputazioa arazo larri horretaz jabetu eta Pomologiari buruzko Sustapen Programa bat martxan ipini zuen 1982an. Lehen urratsa zera izan zen, Zubietako Etxaldean "Sagarrondo mintegia" ezartzea. Hala, 18.000 sagarrondo landatzen dira txertu oin⁽⁴⁾, klonal⁽⁵⁾ eta basatien⁽⁶⁾ artean. Jarraian, sagarrondo hauek txertatu aurretik, Gipuzkoako Lurralde Historiko guztia kurritzen da han hemenka sagar mota desberdinak lokalizatu eta hauen adaxkak biltzearen.

Sagar mota hauek kontserbatzeko asmotan, landaketa bat egiten da oinarritzat bilduriko sagar mota bakoitzetik 6 sagarrondo landatuz.

Aldi berean, oinarri batzuk idazten dira sagardo sagarraren landaketa subentzionatzeko. Baserritarrei kanpaina honen berri eman zitzairen eta luzaro gabe hasten dira hauen artetik landarea erosteko eskabi-deak luzatzen. Aurten hamar urte betetzen ditugu Programa hori hasi zenetik eta 64.108 sagarrondo banatu dira harrez gero. Esan dezakegu kanpainak aurrera jarraitzen duela, eta aski harrera ona izan duela baserritar jendearen aldetik.

Aurtengo urtean bertan hitzarmen bat sinatuko da Gipuzkoako Sagardogileen eta Foru Diputazioaren artean. Hitzarmen honetan honako puntu hauek behatzen dira: landaketa, landare frogaketa, egiketa, prestakuntza, hobekuntza, sustapena eta komertzializazioa.

SAGARDO SAGARRA. LANDAKETA ZENTSUA

Sagardogileen proposamenez eta Gipuzkoako sagastien benetako egoera ezagutzearren, landaketa zentsu bat egin zen 1990-91 urtean zehar. Ondoko datu hauek atera daitezke horretatik:

SAGARDO SAGARRAREN ZENTSUA. 1991 URTEA (LANDARE KOPURUAREN ARABERA)

UDALERRIA	HUSTIAK. KOPURUA	PARTZEL. KOPURUA	AZALERA M ²	ARBOLA KOPURUA	LANDAKETA	
					ERREGUL.	SAKABANAT.
HERNANI	91	140	561.500	16.382	15.768	443
ASTIGARRAGA	44	80	468.700	12.092	11.371	596
DONOSTIA	66	61	297.516	9.482	8.965	743
AIA	99	176	304.900	9.117	8.655	462
OIARTZUN	102	133	359.520	8.966	6.995	626
AZKOITIA	57	107	202.250	8.964	8.434	598
BERGARA	79	140	144.401	8.606	6.196	475
DEBA	65	143	282.000	8.078	7.360	718
URNIETA	53	89	323.800	7.331	6.759	573
ZESTOA	53	114	252.200	6.905	6.111	794
ANDOAIN	84	119	236.200	6.648	6.345	163
USURBIL	51	69	186.000	6.564	3.900	787
ZARAUTZ	35	71	168.900	6.356	6.279	77
AZPEITIA	58	108	165.530	5.567	4.279	698
MUTRIKU	28	46	80.200	4.285	3.993	292
ZERAIN	17	39	67.200	4.094	3.935	159
OÑATI	48	71	80.380	4.074	4.062	187
EZKIO-ITSASO	45	79	120.500	4.033	3.641	471
ATAUN	37	67	148.300	3.636	3.266	370
ERREZIL	35	72	120.000	3.503	2.638	597
ERREENTERI	31	40	153.450	3.434	2.346	254
ASTEASU	46	71	165.450	3.315	2.956	365
ZALDIBIA	41	75	151.000	3.312	3.348	264
BEASAIN	29	55	115.700	3.114	2.806	308
IDIAZABAL	29	37	80.500	3.026	2.844	261
SEGURA	34	75	124.600	2.912	2.801	274
MUTILOA	26	55	116.800	2.713	2.375	225
ELGOIBAR	35	57	83.400	2.708	2.306	423
ZEGAMA	32	61	54.350	2.619	2.396	274
TOLOSA	32	56	113.700	2.615	2.510	113
LAZKAO	13	30	52.010	2.548	2.413	135

4) Sagar hazitik heldu den oina.

(5) Landare adaxkatik heldu den oina.

(6) Sagar makatzaren hazitik heldu den oina. Euskaraz basatia deitzen.

ZUMAIA	16	37	92.100	2.517	2.376	140
AIZARNAZABAL	19	38	91.500	2.426	2.214	212
GETARIA	21	38	64.400	2.384	2.164	220
IRUN	21	21	86.720	2.262	2.080	182
BILLABONA	36	51	110.650	2.208	2.140	68
GABIRIA	28	54	85.800	2.180	1.963	219
ANTZUOLA	15	27	39.400	1.983	1.811	172
HONDARRIBIA	18	15	50.760	1.841	971	120
ORENDAIN	18	37	55.800	1.830	1.755	127
ALKIZA	29	42	98.550	1.820	1.767	53
ZIZURKIL	33	44	81.600	1.699	1.626	73
OLABERRIA	9	20	57.300	1.666	1.556	114
ALTZO	15	26	67.700	1.599	1.476	123
ABALTZISKETA	17	30	48.200	1.497	1.361	128
ADUNA	13	24	68.800	1.462	1.316	146
ESKORIATZA	28	32	21.250	1.342	1.307	95
AMEZKETA	22	32	47.200	1.287	1.168	119
LARRAUL	16	28	74.200	1.282	1.074	80
BERASTEGI	10	13	7.600	1.251	1.050	145
IKAZTEGIETA	14	27	51.244	1.206	1.072	134
LEGAZPIA	14	29	39.300	1.146	999	207
ORMAIZTEGI	12	28	32.200	1.107	1.043	64
LEABURU-GAZTELU	19	26	44.200	1.022	967	55
ORDIZIA	9	18	55.800	1.009	1.161	48
ALTZAGA	8	16	47.200	992	985	42
MENDARO	11	21	25.700	992	763	229
LASARTE-ORIA	9	12	33.800	948	868	80
BALIARRAIN	9	18	35.200	921	845	76
ARETXABALETA	15	25	20.050	921	841	80
LEGORRETA	9	18	37.700	818	740	78
LEZO	16	17	26.500	817	669	168
ORIO	9	13	30.700	792	724	58
SORALUZE	8	12	24.800	785	731	53
BIDEGOIAN	5	6	8.400	761	743	18
ANOETA	12	18	41.950	751	721	30
GAINTZA	9	17	22.800	724	662	62
ALEGIA	7	12	20.700	706	674	32
ARRASATE	9	11	20.600	700	680	20
LIZARTZA	7	13	21.400	686	629	57
ELDUAIEN	12	23	20.550	641	501	80
ALBIZTUR	7	11	15.800	616	566	50
HERNIALDE	12	18	31.650	612	612	0
ARAMA	7	13	22.500	606	524	82
ELGETA	7	10	16.500	601	530	71
BELAUNZA	13	18	21.050	576	542	34
OREXA	7	14	22.800	492	419	73
IBARRA	11	13	13.800	434	422	12
ZUMARRAGA	7	8	11.100	416	360	56
BERRØBI	9	15	16.900	393	359	34
BEIZAMA	4	7	9.500	388	353	35
ITSASONDO	4	9	12.900	291	267	24
LENITZ-GATZAGA	6	7	7.800	250	226	24
URRETXU	6	7	10.000	244	179	81
EIBAR	4	4	7.000	235	207	28
PASAIA	2	2	9.900	210	210	0
BEDAIO-TOLOSA	4	5	5.800	136	128	8
IRURA	0	0	0	0	0	0
GUZTIRA	2.219	3.686	7.926.281	236.480	212.150	24.338

EMAITZEN AZTERKETA

Parametrorik adierazgarrienak aztertuz gero, sagasti hustiakuntz kopurua 2.219 sagastitara heltzen da, zeinak probintziaren barne dauden guztien %28.a suposatzen duen.

Sagasti landaketak orohar okupatzen duen azalerak 800 ha. osatzen du zeina gipuzkoar lurraldearen %0,4.a den.

Zentsuan sarturiko sagarrondo kopurua 236.480 landaretara heltzen da, eta hauetarik 172.486 landare dira sagardotarakoak, hots, landaketa erregularren %86.a.

Hustiakuntzen neurria, kasurik gehienetan, aski murrizta da, zeren eta %78 bait da %0,5 baino txikiagoa eta %1,3 bakarrik 2 hektarea baino gehiago dena. □